

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ WAYS TO IMPROVE THE HIGHER EDUCATION QUALITY MANAGEMENT SYSTEM

Статтю присвячено висвітленню актуальної проблеми шляхів удосконалення системи управління якістю вищої професійної освіти, яка тісно пов'язана з удосконаленням організаційно-економічних механізмів регулювання діяльності освітньої системи на всіх її рівнях, включаючи управління галуззю освіти загалом, в окремих регіонах і в освітніх установах системи вищої професійної освіти в Україні. Розкрито сутність поняття «якість освіти», спираючись на Закон України «Про вищу освіту», міжнародний стандарт «ISO 9000:2000» і роботи сучасних дослідників. Зазначено, що удосконалення якості вищої освіти має починатися з чіткої постановки суспільством цілей, яких випускники ЗВО повинні досягти після отримання ними дипломів, а важливою стороною підвищення якості вищої освіти є посилення конкуренції в її отриманні в тому числі за рахунок студентів і викладачів із-за кордону. Наведено аналіз досвіду розвинених країн у сфері якості освіти. Так, існує два напрями підвищення якості вищої освіти в умовах ринкової економіки. Перший напрям – європейський, у якому вища освіта безкоштовна, але пов'язана з тривалими термінами отримання. Другий напрям – «американський», який ґрунтується на децентралізації управління освітою, вбачається більш прогресивним і більш адаптивним до змін, що відбуваються в реальній економіці. Серед принципів удосконалення управління якістю освіти у ЗВО можна виділити орієнтацію на задоволення запитів держави й потреби ринку праці; врахування культурних, соціальних та економічних особливостей розвитку регіонів, де функціонують ЗВО; встановлення зв'язків у межах системи безперервної освіти; надання більшої свободи у виборі цілей розвитку і прийнятті рішень окремим структурам і підрозділам ЗВО; стимулювання безперервної динаміки розвитку всіх підрозділів ЗВО й окремих учасників освітнього процесу.

Ключові слова: удосконалення управління якістю освіти, професійна освіта, освітня система, якість освіти, заклади вищої освіти.

The article is devoted to highlighting the crucial problem of ways to improve the management

system quality in higher vocational education, which is closely related to the improvement of organizational and economic mechanisms of regulation of the educational system at all its levels, including the management in educational sector as a whole, in individual regions and in higher educational institutions of vocational education in Ukraine. The fundamental nature of the concept of "quality of education" based on the Law "On Higher Education", the international standard "ISO 9000: 2000" and the works of modern researchers is revealed. It is stated that the improvement of the quality of higher education should start with a clear goals set by the society to the graduates of higher educational institutions and which have to be achieved after receiving their diplomas. An essential direction of improving the quality of higher education is to increase the level of competition among school leavers in order to get a higher education. The experience of developed countries in the field of educational quality is also analyzed. Consequently, there are two ways to improve the quality of higher education in the context of market economy. The first is a European one in which higher education is free but requires a long period of study. The second direction, the American one, is based on the decentralization of education management, and is regarded as more progressive and more adaptable to changes in the real economy. Among the principles of improving the higher education quality management system in the higher educational institutions there are the following: the orientation to meet the state's demands and labor market needs; taking into account the cultural, social and economic features of the development of the regions where the higher educational institutions operate; creation of interconnection within the continuing educational system; granting greater freedom to set goals of development and decision-making to individual structures and units of higher educational institutions; stimulation of continuous development dynamics in all units of higher educational institutions as well as individual participants of the educational process.

Key words: improvement of education management quality, vocational education, educational system, quality of education, institutions of higher education.

УДК 378. 14
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-16-2-21>

Іванов Є.В.,
канд. пед. наук,
асистент кафедри публічної служби
та управління навчальними
й соціальними закладами
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми в загальному вигляді. Необхідність істотного підвищення якості функціонування системи вищої професійної освіти в Україні, методології, технології та організації навчання студентів у вищих навчальних закладах, якісного рівня й інноваційності одержуваних знань стає все більш очевидною в умовах євроінтеграції. У зв'язку з безпосередньою залежністю якості освітніх процесів у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) від дієвості й ефективності управління цими процесами проблема забезпечення зростання якості освіти тісно пов'язана з удосконаленням організаційно-економічних механізмів регулювання діяльності освітньої системи на всіх її рівнях, включаючи управління галуззю освіти загалом, в окремих

регіонах і в освітніх установах системи вищої професійної освіти. Орієнтація на підвищення якості освіти в Україні, підготовки кваліфікованих фахівців для роботи в найрізноманітніших галузях української економіки, соціальної сфери безпосередньо пов'язана з реалізованим у країні курсом на модернізацію суспільно-політичної системи та перехід економіки на інноваційні рейки. Сучасне суспільство все більшою мірою стає суспільством знань, що постійно вимагає їх безперервного поповнення, оновлення, додання нової якості освітніх процесів і самих знань як кінцевого продукту навчання, який належить успішно застосовувати в практичній діяльності випускника ЗВО. У підвищенні якості вищої професійної освіти зацікавлені

тією чи іншою мірою всі безпосередні й непрямі учасники освітньої системи. Якість необхідна ЗВО для підтримки та нарощування свого іміджу, залучення студентів, отримання конкурентних переваг, досягнення високого рейтингу. Для професорсько-викладацького складу якість одержуваних студентами знань, умінь, навичок є вимірником якості викладання. Що ж стосується студентів, то висока якість придбаного ними освітнього продукту – одна з вагомих умов успішного працевлаштування. На якість освіти реагує й ринок праці, що формує попит на кваліфікаційних фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми якості освіти порушувалися в дослідженнях низки сучасних вітчизняних учених, зокрема М. Кісіля, І. Колодій, С. Ніколаєнко, І. Зязюна, Л. Карамушки, Т. Лукиної, Н. Ничкало, М. Степанко й інших, які в працях підкреслювали необхідність якісного навчання з метою забезпечення національної конкурентоспроможності освіти. Сучасні тенденції розвитку вищої освіти в контексті процесів євроінтеграції були предметом дослідження В. Кременя, В. Лугового, В. Огаренка, М. Степка, С. Шевченка та ін. У більшості досліджень наявний висновок про низьку ефективність діяльності органів державного управління, які відповідають за управління якістю вищої освіти, автори підкреслюють необхідність надання вищій школі повноцінної автономії, яка має поєднуватися з високим рівнем відповідальності, як це відбувається в країнах Євросоюзу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Останніми роками робляться наполегливі спроби підняти систему української вищої професійної освіти на більш високий рівень за допомогою зміни організаційних форм, змісту й цільової орієнтації освітніх стандартів, навчальних програм, застосування сучасних інформаційно-освітніх технологій, обліку запитів ринку праці, зміни способів та об'єктів фінансування. Усвідомлюється також гостра необхідність подальшого зближення вищої професійної освіти з наукою як найважливішою передумовою поліпшення якості освіти. Разом із тим явно недостатнім є досягнутий рівень наукового пізнання природи процесів управління якістю вищої освіти, визначення способів впливу на якість, про що свідчить вітчизняний досвід та інтернаціоналізація освітніх систем.

Актуальність теми дослідження в науковому та прикладному аспектах зумовлюється тим, що в системі світових цінностей освіта тісно пов'язується з рівнем і якістю життя населення, у зв'язку з чим якість освіти варто вважати невід'ємною, органічною компонентою якості життя, а отже, є об'єктивні підстави стверджувати, що вирішення проблем підвищення якісного рівня діяльності системи вищої професійної освіти в Україні потребує уваги науковців.

Мета статті – розглянути та проаналізувати можливі шляхи вдосконалення системи управління якістю професійної освіти в закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Згідно із Законом України «Про вищу освіту» (ст. 1), якість вищої освіти визначається як «рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти» [1]. У Законі України «Про вищу освіту» є спеціальний розділ 5 «Забезпечення якості вищої освіти».

У тексті Закону [1] запропонована структура системи забезпечення якості вищої освіти в Україні (ст. 16), яка має в складі систему забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості); систему зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів і якості вищої освіти; систему забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти й незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

У міжнародному стандарті «ISO 9000:2000. Quality management systems – Fundamentals and vocabulary» зазначено, що якість – це сукупність властивостей і характеристик продукції або послуг, що дають їм змогу задовольняти реальні або потенційні потреби [6].

Відповідно до вимог міжнародного стандарту, якість освіти – це сукупність властивостей і характеристик освітнього процесу або його результату, що надають їм здатність задовольняти потреби всіх суб'єктів навчально-виховного процесу – учнів, студентів, їхніх батьків, викладачів, роботодавців, керівників та ін., тобто держава й суспільство загалом [4].

С. Шевченко в дисертаційному дослідженні визначає якість вищої освіти як збалансовану відповідність вищої освіти (як системи, процесу й результату) встановленим потребам, вимогам, цілям, нормам, стандартам, що визначаються окремими громадянами, організаціями, підприємствами, суспільством і державою загалом [5, с. 29].

Є. Коротков зазначає, що якість освіти – це комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективне формування компетентності й професійної свідомості. Науковець виділяє три групи характеристик:

- 1) якість потенціалу досягнення мети освіти;
- 2) якість процесу формування професіоналізму;
- 3) якість результату освіти [2].

Однак, на нашу думку, визначення, що найповніше відображає сутність поняття «якість освіти», запропоноване дослідником О. Ляшенком: «Якість освіти – це багатовимірне методологічне поняття, яке рівнобічно віддзеркалює суспільне життя – соціальні, економічні, політичні, педагогічні, демографічні й інші життєво значущі для розвитку

людини сторони життя. Як системний об'єкт її характеризують як якість мети, якість педагогічного процесу і якість результату» [3].

Удосконалення якості вищої освіти має починатися з чіткої постановки суспільством цілей, яких випускники ЗВО повинні досягти після отримання ними дипломів.

Скорочення кількості ЗВО і, як наслідок, скорочення числа студентів не підвищать якості вищої освіти й не зроблять українську економіку більш конкурентоспроможною, адже протягом декількох років буде потрібно реорганізувати управління та адаптувати викладачів, програми, студентів об'єднаних ЗВО. Крім того, зменшення числа осіб з вищою освітою може стати причиною загострення соціальних проблем у вигляді зростання безробіття, а також регіональних проблем, пов'язаних із посиленням відмінностей у рівнях життя регіонів країни. Як показує досвід розвинених країн, міста, в яких проживає менший відсоток населення з вищою освітою, мають і більший рівень безробіття. Рецесія, викликана світовою фінансовою кризою, тільки посилила цю тенденцію. Едвард Глейзер, економіст Гарвардського університету й автор книги «Triumph of the City», відзначав, що в США, в містах із передмістями, де більш ніж один із трьох дорослих був із вищою освітою, середній рівень безробіття становив 7,5% у 2012 році, порівняно з 10,5% в тих містах, у яких менше ніж один із шести дорослих мав вищу освіту [7].

Якість і конкурентоспроможність вищої освіти в Україні складаються не тільки з традицій та установлених колективів. Потрібна система підтримки національних університетів, створення іміджу престижності здобуття вищої освіти, реальне підвищення зарплат професорів і викладачів ЗВО.

Важливою стороною підвищення якості вищої освіти є посилення конкуренції в її отриманні в тому числі за рахунок студентів і викладачів із-за кордону.

Досвід розвинених країн указує на два напрями підвищення якості вищої освіти в умовах ринкової економіки. Перший умовно можна назвати європейським. Цей напрям розповсюджений у державах, що орієнтуються на так зване «загальне благоденство». Вища освіта для громадян країни безкоштовна; випускники вишів, як, наприклад, у Норвегії, повинні відпрацювати декілька років за отриманою професією, і після цього терміну вони можуть працювати в інших галузях. Система пов'язана з тривалими термінами отримання освіти. Звичайною практикою є перерви в отриманні освіти і для досягнення деяких вищих рівнів освіти робота за професією. Результатом упровадження напрямку є: а) висококваліфіковані фахівці; б) невеликий відсоток громадян країни, що займається некваліфікованою або низькокваліфікованою працею; в) майже повна відсутність видатних учених-дослідників (низький відсоток лауреатів

Нобелівської премії); г) тенденція до «спрощення» (примітивізації) вищої освіти через скорочення терміну отримання освіти за бакалавріатом; д) посилення міжнародного досвіду у випускників.

«Американський» шлях розвитку вищої освіти оснований на децентралізації управління освітою. Його основні особливості: а) вища освіта платна з можливістю отримання знижок; б) гнучка система курсів, що зараховуються в процесі навчання; в) провідну роль відіграють університети, які працюють у тісному контакті з роботодавцями; г) високий рівень конкуренції в навчанні студентів. Порівняно з Болонською системою цей шлях убачається більш прогресивним і більш адаптивним до змін, що відбуваються в реальній економіці.

Отже, до принципів удосконалення управління якістю освіти у ЗВО можна зарахувати такі: орієнтацію на задоволення запитів держави; ведення документації відповідно до нормативно-правових вимог; урахування культурних, соціальних та економічних особливостей розвитку регіону, на території якого функціонує ЗВО; встановлення зв'язків у межах системи безперервної освіти з установами загальної, середньоспеціальної, додаткової професійної та післявишівської освіти; орієнтацію на потреби ринку праці; моніторинг професійної затребуваності випускників ЗВО; надання більшої свободи у виборі цілей розвитку і прийнятті рішення окремими структурами і підрозділами ЗВО; стимулювання безперервної динаміки розвитку всіх підрозділів ЗВО й окремих учасників освітнього процесу (викладачів і студентів); відповідальність усіх підрозділів і кожного співробітника і студента за підвищення якості освіти у ЗВО (на факультетах, кафедрах, у бібліотеці тощо); інтенсифікацію процесів обробки інформації за рахунок активного використання сучасних засобів інформаційних і комунікаційних технологій.

Висновки. Отже, органам державної влади в співпраці з економічною наукою, наукою управління, колективами закладів вищої освіти належить виробити й обґрунтувати ефективні в економічному та соціальному відношеннях шляхи і способи підвищення якісного рівня вищої професійної освіти в Україні для приведення її у відповідність із запитами держави й суспільства, потребами економіки та соціальної сфери, ринку праці в контексті інтеграції в Європейський освітній простір і сучасними умовами суспільно-економічного розвитку в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page> (дата звернення: 30.07.2019).
2. Коротков Є.М. Концепція якості освіти. URL: <http://ru.osvita.ua/school/manage/general/1342/> (дата звернення: 28.08.2019).
3. Ляшенко О.І. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти. *Педагогіка і психологія*. 2005. № 1 (46). С. 5-12.

4. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI ст., затв. Указом Президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347. *Освіта України*. 2002. № 33. С. 4-6.

5. Шевченко С.О. Розвиток державно-громадського управління якістю вищої освіти України в умовах входження до Болонського процесу : дис. ... докт.

наук з держ. упр. : 25.00.02 / ДРІДУ НАДУ при Президентіві України. Дніпропетровськ, 2012. 427 с.

6. ISO 9000:2000. Quality management systems – Fundamentals and vocabulary. URL: <https://www.iso.org/standard/29280.html> (дата звернення: 30.08.2019).

7. Tavernise S. A Gap in College Graduates Leaves Some Cities Behind. *The New York Times*. 2012. May 30.